

Не/равно детство

Цялостен анализ на детската бедност и социално изключване в България

Резюме

Когато цитирате този текст, моля използвайте следната формулировка: УНИЦЕФ, Резюме на „Цялостен анализ на детската бедност и социално изключване в България“, 2022

Автори: Цялостният анализ на детската бедност и социално изключване в България е изготвен от изследователски екип с ръководител д-р Иванка Шалапатова. Екипът от Фондация „За Нашите Деца“ (водеща организация) включва: Ваня Кънева (до м. юли 2021 г.) и Савелина Русинова. Екипът на Институт за изследване на населението и човека при БАН включва: проф. Татяна Коцева, доц. Елица Димитрова и Калина Илиева. Екипът на Национална мрежа за децата включва: д-р Георги Богданов, Мариана Писарска (до м. октомври 2021 г.) и Пламена Николова.

Редактори: Д-р Наталия Михайлова извърши задълбочен анализ на научното съдържание, подробен преглед на всички части на доклада и редакция на две чернови. Д-р Мария Брестничка, Национална мрежа за децата, извърши съкращение и реструктуриране на първоначалния текст на доклада и изготви резюмето, включено в текста на доклада.

Координатори на проекта: Даниел Молинуево, икономист, Регионален офис на УНИЦЕФ за Европа и Централна Азия; Мария Златарева, програмен директор „Социална политика“, УНИЦЕФ България.

Благодарности: Изследователският екип изказва благодарност на всички, които консултираха изготвянето на доклада:

Експерти от държавни институции, представителството на ЕК в България, общини, социални услуги и неправителствени организации, които предоставиха важни данни и анализи в рамките на интервюта, проведени с изследователския екип. Благодарим и на представителите на регионалните структури на АСП, МОН и МЗ за времето, което отделиха за отговор на въпросите в онлайн консултацията.

Илейн Самън консултира методологията на изследването, части от анализа и препоръките в доклада; Цвета Недева консултира анализа на стратегическата и нормативната рамка за политики за преодоляване на детската бедност и социално изключване и препоръките, свързани с нея. Илейн Самън и Доброслава Стоилова направиха изследване за добри практики и мерки за борба с детската бедност с финансиране от Европейските структурни и инвестиционни фондове.

Изказваме благодарност на екип от Националния статистически институт – Диана Янчева, заместник-председател на НСИ, Магдалена Костова, директор на дирекция „Демографска и социална статистика“, д-р Десислава Димитрова, началник на отдел „Статистика на условията на живот“, и д-р Евелин Йорданова, началник на отдел „Статистика на здравеопазването и правосъдието“, за проведени консултации и редакция на данни, включени в доклада.

Изказваме благодарност и на екипа на Министерството на труда и социална политика, както и на експертите от другите институции и организации, включени в междуведомствената работна група за оказаната подкрепа в процеса на изготвяне на настоящия анализ и за предоставените насоки и становища.

© UNICEF, 2022

Изложените информация и възгледи са тези на авторите и не отразяват непременно официалното становище на Европейската комисия и Комисията не може да бъде държана отговорна за каквато и да е употреба, която може да бъде направена от съдържащата се в нея информация. Повече информация за Европейския съюз е достъпна на www.europa.eu.

Анализът, включен в кратко резюме беше поръчан от Регионалния офис на УНИЦЕФ за Европа и Централна Азия в сътрудничество с офиса на УНИЦЕФ България. УНИЦЕФ не поема отговорност за грешки. Констатациите, тълкуванията и мненията, изразени в тази публикация, са тези на авторите и не отразяват непременно политиките или възгледите на УНИЦЕФ.

Съдържание

Въведение	4
1. Деца в нужда: профил и основни фактори за бедност и социално изключване	4
2. Достъп на децата в нужда до основни услуги	9
3. Национални политики за намаляване на детската бедност и социално изключване в областите на Европейската гаранция за децата	13
4. Ключови препоръки.....	15

Използвани съкращения:

АСП	Агенция за социално подпомагане
ЕГД	Европейска гаранция за детето
ЕС	Европейски съюз
ЗБППМН	Закон за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни
МЗ	Министерство на здравеопазването
МОН	Министерство на образованието и науката
МТСП	Министерство на труда и социалната политика
НСИ	Национален статистически институт
ОГРДВ	Образование и грижи в ранна детска възраст
ООН	Организация на обединените нации
РУО	Регионално управление на образованието
РЗИ	Регионална здравна инспекция
СЗО	Световна здравна организация
ЦНСТ	Център за настаняване от семеен тип

Въведение

Бедността и лишенията в детска възраст могат да имат неблагоприятно въздействие през целия живот, като засягат здравето, образователните постижения, способността за получаване на доходи и социалното включване. Данните показват, че децата от семейства с ниски доходи имат влошени когнитивни, поведенчески и здравни резултати. Разглеждането на детската бедност само от монетарна гледна точка обаче, не отразява начина, по който децата преживяват бедността: наред с доходите, за тях бедността е свързана и с лишения, засягащи основни аспекти на живота им, включително липса на грижовно семейство и липса на достъп до здравеопазване, образование, здравословно хранене, подходящи жилищни условия и закрила. Поради социалното си изключване и маргинализация децата, изложени на риск от бедност, често са лишени от достъп до основни услуги с добро качество. Подобна липса на достъп на свой ред увеличава риска от бедност и е заплахата детето да попадне в цикъл от постоянна бедност и неравностойно положение, който продължава понякога през целия живот.

През 2020 г. едно от всеки три деца в България живее в риск от бедност или социално изключване.¹ В Плана за действие на Европейския стълб на социалните права е залегнала целта до 2030 г. броят на хората в ЕС в риск от бедност или социално изключване да бъде намален с поне 15 млн., 5 млн. от които са деца.² **Европейската гаранция за детето**, приета с Препоръката на Съвета на ЕС от м. юни 2021 г., има за цел прилагането на политики до 2030 г., които да осигурят на децата в нужда достъп до образование и грижи в ранна детска възраст, образование и училищни дейности, здравеопазване, здравословна храна и подходящо жилище.³

1. Децата в нужда: профил и основни фактори за бедност и социално изключване

„Децата в нужда“ са деца в риск от бедност или социално изключване, както и деца, които са уязвими поради специфични фактори.⁴ Цялостният анализ на детската бедност в България откроява основни фактори за детската бедност и социално изключване, както и специфични рискове, водещи до повишената уязвимост на следните групи деца: бездомни деца или деца, живеещи в тежки жилищни лишения; деца с увреждания; деца с проблеми в психичното здраве; деца от етнически малцинства, особено роми; деца мигранти; деца в алтернативна, особено институционална грижа; и деца в несигурна семейна среда.

➤ Децата в риск от бедност или социално изключване

Делът на децата до 18 г. в риск от бедност или социално изключване в България е 36.2% през 2020 г. -- един от най-високите в ЕС и значително по-висок от средната стойност за ЕС, която е 24.2%.⁵ Бедността и социалното изключване засягат децата в по-голяма степен отколкото възрастните.⁶ Най-голям е рискът от бедност или социално изключване за **многодетните домакинства** (близо 67% от домакинствата с двама възрастни с три и повече зависими деца), следвани от групата на **самотните родители** (близо 49% от домакинствата с един родител със зависими деца). **Децата в риск от бедност или социално изключване, чиито родители са с основно и по-ниско образование са десет пъти повече** от децата, чиито родители са с висше образование. Най-висок е делът на бедни деца – 90.3%, от **домакинства с много нисък интензитет на икономическа активност (под 20%)**; с увеличение на интензитета на икономическа активност на родителите, делът на бедните деца намалява.⁷

1 Eurostat. People at risk of poverty or social exclusion – new definition, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_PEPS01N_custom_1837232/default/table?lang=en

2 Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, The European Pillar of Social Rights Action Plan {SWD(2021) 46 final}, Brussels, 4.3.2021.

3 Препоръка (ЕС) 2021/1004 на Съвета от 14 юни 2021 година за създаване на Европейска гаранция за детето.

4 Пак там.

5 Eurostat. People at risk of poverty or social exclusion – new definition.

6 В сравнение с дела на цялото население в риск от бедност или социално изключване, делът на децата до 18г. е с 2.6 процентни пункта по-висок. Пак там.

7 Логистичен регресионен анализ, направен от изследователския екип, на данни от НСИ/Евростат за 2020.

Рискът от бедност има различни измерения при различните **етнически групи**. Единствената етническа група, в която **делът на бедните превишава този на небедните, е ромската**, при това разликата е два пъти (66.2% бедни към 33.8% небедни)⁸; а когато става дума за риск от бедност или социално изключване, разликата се увеличава до четири пъти.

През 2020 г. са измерени съществени регионални разлики в риска от бедност или социално изключване при децата под 18 г. На практика, всяко второ дете в Северозападен регион живее в риск от бедност или социално изключване. За сравнение, в Югозападен регион рискът от бедност или социално изключване е 26.6%, в Югоизточен този риск е 43.6%. Още по-големи са разликите на областно ниво – докато в Разград рискът от бедност или социално изключване е 2.8%, в София област и Габрово - около 8%, в областите Сливен и Видин той е съответно, 47.5% и 46.5%.⁹

Отражението на кризата в резултат от COVID-19 пандемията е най-неблагоприятно върху най-изключените групи от обществото. Публикуваната през юни 2021 г. експериментална ранна оценка от Евростат за промяната в неравенството на доходите и индикаторите за бедност през пандемичната 2020 г. в сравнение с 2019 г., показва увеличение на показателя „в риск от бедност“ за децата под 18 г.,¹⁰ а също и за населението във възрастовата група 18-64г. в България.¹¹ Според проучвания в рамките на ЕС, загубата на доход от трудова дейност е силно концентрирана в някои отделни групи като например младежите на възраст 16-24 г.¹²

➤ **Бездомни деца или деца, живеещи в тежки жилищни лишения**

През 2020 г. **децата от домакинства в риск от бедност в България много по-често са изложени на тежки жилищни лишения - (39%)** в сравнение с други деца от небедни домакинства (6%).¹³ По основни показатели за достъпност на жилището като дял на жилищните разходи в общия бюджет на домакинството, тежест на жилищните разходи и задлъжнялост по битови сметки, делът на домакинствата с деца в риск от бедност е двойно по-висок от този на небедните домакинства.¹⁴ За разлика от повечето държави в ЕС, в България тежестта на жилищните разходи е по-висока в селските райони (16.4%) в сравнение с градовете (13%).¹⁵ За ромското население, преобладаващата част от което живее в бедност, специфичен фактор, водещ към бездомност и тежки жилищни лишения, са и големият брой жилищни постройки извън регулация и без строителни документи, в квартали с лоши битови условия и без инфраструктура.¹⁶

➤ **Деца с увреждания**

Според официални данни броят на децата с трайни увреждания¹⁷ в България е 27 500¹⁸ към 2021 г. Общият брой на децата с увреждания е по-висок, но няма точни данни, които включват и децата със затруднения в развитието. Липсата на единна, междуинституционална система за събиране на данни за броя на децата с увреждания, вида на увреждането и специфичните

8 НСИ. Индикатори за бедност и социално включване през 2020 година.

9 НСИ, <https://www.nsi.bg/en/content/8262/poverty-and-social-inclusion-indicators-district>

10 Виж Eurostat. *At-risk-of-poverty rate (AROP). Year-on-year change 2019-2020, Age < 18*

11 Виж Eurostat. Early estimates of income inequality during the 2020 pandemic, документът е достъпен на: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Early_estimates_of_income_inequalities_during_the_2020_pandemic, виж също: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Early_estimates_of_income_inequalities_during_the_2020_pandemic#At-risk-of-poverty_rate_by_age_group_shows_contrasting_changes При изготвянето на ранната оценка (flash estimate) на бедността и неравенствата в доходите са използвани модели, които отразяват комплексното взаимодействие между развитието на пазара на труда, ефектите от икономическите и монетарните политики и прилагането на социални реформи.

12 Виж European Commission, The Employment Committee and the Social Protection Committee. Monitoring Report on the Employment and Social Situation in the EU Following the Outbreak of the COVID-19 Pandemic. Winter 2020/2021, стр. 22-24, документът е достъпен на: <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=23592&langId=ro>

13 Eurostat. Severe housing deprivation rate by age, sex and poverty status, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

14 Eurostat. Housing cost overburden rate by poverty status, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

15 Eurostat. Is Housing Affordable?, <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/digpub/housing/bloc-2b.html?lang=en>

16 World Bank. "A Roof Over Our Heads – Housing in Bulgaria." 2017г., <http://documents.worldbank.org/curated/en/702751508505445190/A-roof-over-our-heads-Housing-in-Bulgaria>.

17 Установени от медицинска експертиза вид и степен на трайно намалена работоспособност 50 и над 50 на сто, Закон за хората с увреждания, Допълнителни разпоредби, параграф 1, т. 2.

18 Данни, предоставени на изследователския екип от Агенцията за хората с увреждания през м. юни, 2021г.

потребности на децата, сериозно затруднява провеждането на ефективни политики за равен достъп на децата с увреждания до основни услуги. Данни от изследване на УНИЦЕФ България през 2021 г. потвърждават **корелацията между наличието на увреждане от една страна и по-високи нива на бедност и ранно отпадане от училище**, от друга страна.¹⁹ Семейства, които имат дете с увреждания, по-често изпитват затруднения да посрещнат своите ежедневни нужди; по-висок процент от майките в такива семейства не работят; и по-висок процент от бащите имат по-малка активност на трудовия пазар.²⁰ Фактори като **недостъпна архитектурна среда, липса на специалисти с подходящи умения, както и липса на подходящи учебни програми**, задълбочават неравенствата на децата с увреждания в достъпа до услуги за образование и грижа в ранна детска възраст (ОГРДВ), както и до училищно образование и дейности. **Обществената стигма** е бариера, която не е подробно изследвана и адресирана в политиките за приобщаване на децата с увреждания. Особено тежко са засегнати децата с увреждания, при които има наслагване на фактори за дискриминация като малцинствен етнически произход, пол, мигрантски произход и др.

➤ Деца с проблеми в психичното здраве

Към 2019г., 73 808 деца на възраст 10-19 години или 11.2% от децата в тази възрастова група, имат някакъв вид разстройство на психичното здраве.²¹ В системата на здравеопазването **не е налична системно събирана информация по региони и тип на психичните заболявания на деца**, поради което е трудно да се планират нужните мерки и програми за промоция на психичното здраве и грижа като цяло. Като цяло децата с проблеми в психичното здраве са слабо засегнати в политиките, предвидени в различни национални документи. Поставен е акцент върху децата над 14 г., въпреки, че по данни на СЗО, половината от психичните разстройства за цял живот започват преди 14-годишна възраст.²² **Стигмата, свързана с психичното здраве**, е бариера за децата и младежите да получат професионална помощ.²³

➤ Деца с малцинствен етнически произход (особено роми)

Нивата на бедност и социално изключване сред ромските деца са непропорционално високи на техния дял в съответната възрастова група на цялото население. Ромските деца са 46.5% от общият брой на бедните деца в България и 56.7% от броя на децата, които живеят в тежки материални лишения²⁴ при дял 10.8% на ромското население във възрастовата група 0-19 години.²⁵ Рискът от бедност е значимо по-висок при деца от домакинства, в които родителите са с основно и по-ниско образование; безработни и икономически неактивни; при домакинства с три или повече деца; както и домакинства, които живеят в селските райони. Бедността е резултат от, но и фактор за социалното изключване на ромските деца, които в по-голяма степен са изключени от услуги ОГРДВ, по-често отпадат рано от училище, живеят в пренаселени жилища при лоши битови условия и нямат ефективен достъп до здравна грижа.²⁶ **Липсата на систематични мерки за намаляване на анти-ромските настроения**, прави неефективни усилията на държавата в

19 УНИЦЕФ България. Изследване на насието над деца в България. Част I: Разпространение на насието над деца и на свързаните с него познания, нагласи и практики сред децата и възрастните в България, <https://www.unicef.org/bulgaria/media/10236/file>

20 Виж Giulio, P., D. Philipov, and I. Jaschinski. "Families with disabled children in different European countries". Families and societies Working Paper series, 23/2014.; <http://www.familiesandsocieties.eu/wp-content/uploads/2014/12/WP23GiulioEtAl.pdf>

21 UNICEF. Regional Brief for Europe. The State of the World's Children 2021. "On My Mind: Promoting, Protecting and Caring for Children's Mental Health", <https://www.unicef.org/media/108121/file/SOWC-2021-Europe-regional-brief.pdf>.

22 World Health Organization. Adolescent Mental Health Key Facts, документът е достъпен на: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/adolescent-mental-health> World Health Organization. Adolescent Mental Health Key Facts: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/adolescent-mental-health>

23 УНИЦЕФ България. 1 от 5 подрастващи изпитва психично разстройство всяка година.; <https://www.unicef.org/bulgaria/отвъд-усмивките-как-си-всъщност>.

24 Eurostat. Severe material deprivation rate by age and sex: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>; НСИ. Индикатори за бедност и социално включване през 2020г., https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/SILC2020_FRTG25T.pdf; собствени изчисления на авторите.

25 Виж НСИ. Преброяване на населението и жилищния фонд в РБългария 2011.

26 European Union Agency for Fundamental Rights. The Situation of Roma in 11 EU Member States. 2012. Luxembourg: Publications Office of the European Union: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-roma-survey-dif-employment-1_en.pdf

борбата с бедността и социалното изключване на ромите.²⁷

➤ Деца с мигрантски произход

По данни на НСИ през 2020 г. в България са заселени 2,656 деца на възраст 0-19 години от страни извън ЕС.²⁸ През 2021 г. е отчетен сериозен ръст в броя на непридружените деца, потърсили международна закрила в страната ни – 2,268 в сравнение със 799 за цялата 2020 г.²⁹ Въпреки увеличаващият се брой на децата мигранти, техният профил и специфични нужди са слабо разпознати от служители на държавни институции. Изследвания по темата констатираат необходимост от **повишена чувствителност и по-добра подготовка на служители на институциите, работещи с деца**, за посрещане на нуждите на децата мигранти при интегрирането им в обществото.³⁰ При формирането на политиките, следва да се има предвид, че **мигрантският произход на поне един родител е фактор, който повишава риска от бедност при децата**.³¹ Образователната система има сериозни успехи в интегрирането на деца мигранти през последните години, но повечето от непридружените деца остават изключени от нея. Уязвимостта на децата и семействата, търсещи или получили международна закрила, се усилва и от **наличието на отхвърлящи нагласи** сред част от местното население, както и от част от медиите.³²

➤ Деца в алтернативна грижа

Общият брой деца с наложени мерки за закрила, живеещи в алтернативна грижа, към 31.12.2020 г. е 9562³³; което е намаление с близо 23% в броя на децата, настанени във всички видове алтернативна грижа за последните 5 години. Според експертни анализи този намален брой не може да се обясни с повишена ефективност на системата за закрила на детето, защото мерките за превенция на извеждането на деца от биологичните им семейства остават слабо звено в тази система.³⁴ **Фактори, които повишават риска от настаняване на деца в алтернативна грижа са бедността, наличието на увреждане, несигурните семейни ситуации**. Има данни за непропорционално висок дял на децата от ромски произход в алтернативна грижа, за което допринасят високите нива на бедност и липсата на достъп до социална защита.³⁵ Децата, настанени във ВУИ/СПИ като възпитателна мярка по ЗБППМН, обикновено остават извън анализите на функционирането на системата за закрила.

27 European Union Agency for Fundamental Rights. A persisting concern: Anti-Gypsyism as a barrier to Roma inclusion. 2018: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-anti-gypsyism-barrier-roma-inclusion_en.pdf.

28 НСИ. Външна миграция през 2020г., достъпен на: <https://www.nsi.bg/bg/content/3072/външна-миграция-по-възраст-и-пол>.

29 Държавна агенция за бежанците при Министерски съвет. Статистически данни за непридружените непълнолетни лица, потърсили закрила през 2020г. и Статистически данни за непридружените непълнолетни лица, потърсили закрила през 2021г, <https://www.aref.government.bg/bg/node/238>

30 Величкова, А., Димитрова, Д., Ал-Шаргаби, Ж., Йорданова-Рабчева, С. „Предизвикателства при оценката на най-добрия интерес на детето в рамките на процедура при предоставяне на международна закрила на деца“; и Славкова, М. „Предизвикателства пред децата в ситуация на принудителна миграция“, публикувани в Бежанците: днес и утре. 09/04 (2021) Академичен бюлетин.

31 Eurostat. Children at Risk of Poverty or Social Exclusion. 2019.

32 Еролова, Й. „Предизвикателства пред бежанците в България“, публикувана в Борисова, М. и кол. (съставители и редактори). Българи в чужбина, чужденци в България, София 2017г., стр. 336-343, https://www.researchgate.net/profile/Lina-Gergova/publication/330343148_Blgari_v_cuzbina_cuzdenci_v_Blgaria/links/5c39df20299bf12be3c29077/Blgari-v-cuzbina-cuzdenci-v-Blgaria.pdf ; Вид също, Накова, А. „Бежанците в представите на българите“, публикувана в Бежанците: днес и утре. Академичен портал по въпросите за принудителната миграция и бежанците, <https://academia.bcrm-bg.org/2020/11/24/beжанците-в-представите-на-българите/>.

33 Предоставена информация от АСП по Закона за достъп до обществена информация, 24.08.2021 г.

34 УНИЦЕФ България. Анализ на системата за закрила на детето в България. 2019, документът е достъпен на: <https://www.unicef.org/bulgaria/media/9361/file>

35 European Roma Rights Centre, Blighted Lives: Romani Children in State Care, January 2021.

➤ **Деца в несигурна семейна среда**³⁶

Свързаната с ефектите от бедността несигурност на семейната среда е идентифицирана в международни изследвания като причина за редица рискове за закрилата на детето, включително различни форми на насилие.³⁷ Опитът на различни държави сочи, че **мерките за социална защита на семействата са ключов елемент от една междусекторна стратегия за превенция на насилието над децата.**³⁸ **Децата, чиито родител или родители работят в чужбина са значима група деца в несигурна семейна среда, която според анализ на УНИЦЕФ от 2014 г. обхваща всяко четвърто-пето дете в България и над 40% от децата в Северозападния регион на страната.**³⁹ Децата от тази група срещат трудности при завършване на училище, получаване на адекватни здравни грижи, както и на социална и емоционална подкрепа.⁴⁰ Деца в несигурна семейна среда са и **непълнолетните майки**, чийто брой остава висок - 12.5% от ражданията са на майки под 20 г. (средна стойност 3.7% за ЕС).⁴¹ Над 12 000 **деца с родител или родители, лишени от свобода** не попадат във фокуса на политиките за борба с детската бедност, въпреки че са изложени на повишен риск от бедност, насилие и затруднения в училище.⁴²

36 По смисъла на Препоръката на Съвета на ЕС за създаване на Европейската гаранция за децата, „деца в несигурна семейна среда“ са деца, изложени на различни рискове, които водят до социално изключване, като: живеещи в семейство на самотен родител или родител с увреждане; живеещи в домакинство, в което има проблеми с психичното здраве или дълготрайно заболяване, в което има злоупотреба с наркотични вещества или домашно насилие; деца на гражданин на Съюза, който се е преместил в друга държава членка, докато самите деца са останали в своята държава членка по произход; които имат майка в подрастваща възраст или са майка в подрастваща възраст и деца с родител, лишен от свобода.

37 World Health Organization Regional Office for Europe. European Report on Preventing Child Maltreatment 2013; European Report on Preventing Child Maltreatment 2018.

38 The Alliance of Child Protection in Humanitarian Action, Save the Children, and UNICEF. Social Protection and Child Protection: Working together to protect children from the impact of COVID-19 and beyond.

39 УНИЦЕФ България. Ефекти върху децата, оставени от родители, които работят и живеят в чужбина, 2014ж.: <https://www.unicef.org/bulgaria/доклади/ефекти-върху-децата-оставени-от-родители-които-работят-и-живеят-в-чужбина>

40 Пак там.

41 Eurostat. Young and older mothers in the EU, 2017, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20190801-1>

42 Национална мрежа за децата. „Национална мрежа за децата подкрепи инициатива за създаване на национална мрежа в подкрепа на родители в затвора и техните деца“, 28.05.2018г.

2. Достъп на децата в нужда до основни услуги

Голяма част от бариерите за достъп до основни услуги се припокриват за различните групи на децата в нужда. Такива са **финансовите бариери, структурните проблеми** като неравномерно териториално разпределение на услуги и специалисти; дефицити в системата на **приобщаващото образование**, както и **неефективното междусекторно сътрудничество**. Необходимо е да се обърне внимание върху нагласите сред **служители в държавни институции, работещи с деца, да посочват незаинтересоваността и неосведомеността на родителите като основни фактори за социалното изключване на децата**.⁴³ Стигматизацията и дискриминационните практики остават както важен фактор, така и неразпознати бариери от страна на служители в системата на социалното подпомагане, образованието и здравеопазването.

Отражението на пандемията от COVID-19 подчерта допълнително неравенствата между децата и въздейства най-силно върху най-уязвимите групи. Допълнителните икономически, здравни, образователни и социални предизвикателства в контекста на пандемията и извънредната ситуация очертаха ясно най-проблемните области в адресирането на детската бедност и социално изключване.

➤ Достъп до услуги за ОГРДВ

Финансовите ограничения водят до **по-високи нива на изключване от услуги за ОГРДВ⁴⁴ на децата от домакинства в риск от бедност или социално изключване** – делът на децата във възрастовата група 4-7 г., които не посещават детска градина през 2019 г. е съответно: 41.5% от български етнос, 42.7% от ромски етнос и 33.3% от турски етнос.⁴⁵ За сравнение, делът на децата от 4 г. до постъпване в първи клас, които не посещават детска градина през 2019 г., е 17.3%.⁴⁶ За **децата с увреждания** допълнителни бариери са големият брой на децата в групите в детската градина,⁴⁷ както и недостъпната архитектурна среда.⁴⁸ Достъпът на децата с увреждания до 3-годишна възраст до услуги за ОГРДВ е възпрепятстван и от **липсата на стандарти за приобщаващо образование** в тази възрастова група. Включването на родители в услугите за ОГРДВ, което е едно от условията за качеството на тези услуги⁴⁹, е предизвикателство за педагозите, работещи с деца в ранна възраст.⁵⁰ С потенциално висок ефект би било съчетаването на инициативи за осведомяване и повишаване на чувствителността сред родителите за важността на ОГРДВ и мерки за повишаване на квалификацията на работещите в системата за работа с родители, включително за работа в мултикултурна среда.

➤ Достъп до училищно образование

През 2018 г. делът на 15-годишните ученици от семейства с неблагоприятен социално-икономически статус, които имат ниски постижения по четене, математика и науки, е 70% или с 45 процентни пункта по-висок в сравнение с ученици от семейства с благоприятен социално-

43 Данни, получени от онлайн консултации с общо 682 респонденти -- 507 социални работници от структурите на АСП на регионално и общинско ниво; 129 експерти от РУО; 43 експерти от РЗИ; и 3 представители на общински администрации. Изследователският екип направи ранкиране на степента на въздействие на различни бариери за достъп на уязвими групи деца до ОГРДВ, образование и училищни дейности, здравни услуги, здравословно хранене и подходящо жилище, според отговорите на респондентите.

44 За целите на анализа, услуги ОГРДВ включват услугите на детски ясли и детски градини.

45 НСИ. Статистика на доходите и условията на живот (EU SILC 2019) и собствени изчисления на авторите.

46 Eurostat. Pupils from age 4 to the starting age of compulsory education at primary level, by sex - as % of the population of the corresponding age group, документът е достъпен на: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/educ_uoe_enra10/default/table?lang=en

47 Фондация „За Нашите Деца“. България расте с децата си: изграждане и развитие на професионални компетентности на работещите с деца в ранна възраст. София, 2020г

48 Национална стратегия за хората с увреждания 2021-2030г., стр. 9.

49 Шалапатова. И. Прилагане политиките на Европейския съюз за ранно детско образование и грижа в България, Дисертационен труд. 2020

50 Фондация „За Нашите Деца“. България расте с децата си: изграждане и развитие на професионални компетентности на работещите с деца в ранна възраст. София, 2020г. стр. 50.

икономически статус.⁵¹ Тази разлика показва, че **предаваната между поколенията бедност и ниски образователни постижения са фактор, който ограничава достъпа до образование на децата.**⁵² Сериозно изоставане в постиженията, което се равнява на 3 години в училище, има и при ученици, чийто майчин език е различен от българския.⁵³ Неравенството в образованието на децата от семейства с ниски доходи е предпоставено от **ниската степен на приобщаване в образованието**, която се проявява в силна концентрация на ученици от уязвими групи в определени училища и липса на социално и културно разнообразие в училище.⁵⁴ Тези условия формират по-неблагоприятна среда за обучение и водят до по-ниски образователни постижения.⁵⁵

Специфични бариери за достъп до образование се явяват **сегрегираното образование на ромските деца**⁵⁶ и **липсата на достъпна среда и ресурси за подкрепа на децата със специални образователни потребности.**⁵⁷ Предизвикателство за постигането на качествено приобщаващо образование е и **недостатъчната подготовка на учителите**, както по отношение на преподаването на деца с различни възможности за учене, така и по отношение на преподаването в мултикултурна среда.⁵⁸ **Обществените предразсъдъци са пречка за приобщаването** на децата с увреждания, децата с проблеми в психичното здраве, ромските деца и децата мигранти.

Според международни изследвания, както и данни на МОН, един от ефектите на COVID-19 пандемията е **засилването на съществуващите неравенства в образованието** между деца от семейства с различен социално-икономически статус.⁵⁹ За децата със специални образователни потребности, ограниченията за достъп до образование поради недостатъчна ресурсна подкрепа се засилват по време на дистанционното образование, а много деца не могат да участват в никакви образователни дейности поради липсата на подходящи за техните нужди технически средства и образователни ресурси.⁶⁰ **Изключването на ромски деца от образователния процес** по време на пандемията се задълбочава поради липса на дигитални устройства за дистанционно обучение и невъзможността за подкрепа от родителите в домашни условия.⁶¹

➤ **Достъп до здравеопазване**

Децата от семейства с доходи по-ниски от линията на бедност по-често имат непосредствени медицински нужди в сравнение с децата от небедни семейства.⁶² Достъпът до здравни услуги е затруднен поради големия дял на преките плащания от пациентите в общите разходи за здравеопазване.⁶³ Седемдесет процента от преките плащания са за лекарства и медицински

51 European Commission. Education and Training Monitor 2020. Bulgaria: <https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor-2020/countries/bulgaria.html>

52 Пак там.

53 Gortazar, Lucas; Kuznetsova, Dessislava. A Policy Agenda to Boost Human Capital in Bulgaria. World Bank, Washington, DC, 2019. World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/32305> License: CC BY 3.0 IGO

54 UNESCO. 2021. Global Education Monitoring Report 2021 – Central and Eastern Europe, the Caucasus and Central Asia – Inclusion and education: All Means All. Paris, UNESCO. Виж също, PISA 2018 Results (Vol. II). Where All Students Can Succeed.

55 OECD. PISA 2018 Results. (Vol. II) Where All Students Can Succeed. "Chapter 4: Social Diversity and Equity in Learning Outcomes", <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/2a009264-en/index.html?itemId=/content/component/2a009264-en>. Виж също и OECD. Balancing School Choice and Equity. An international perspective based on PISA, стр. 68.

56 Европейска комисия. Междинен преглед на рамката на ЕС за национални стратегии за интегриране на ромите. COM(2017) 458 final

57 Омбудсман на Република България. Годишен доклад за дейността на Омбудсмана 2018г

58 OECD. Results from TALIS 2018: Country Note: Bulgaria, 2019.

59 Blaskó, Zs., da Costa, P., Schnepf, S.V. Learning Loss and Educational Inequalities in Europe: Mapping the Potential Consequences of the COVID-19 Crisis. IZA DP No 14298, April 2021, стр. 10, документът е достъпен на: www.iza.org Изследването е направено върху извадка от 4,400 ученици от 22 държави от Европейския съюз, включително България. Виж също, Министерство на образованието и науката. Дистанционното обучение задълбочи образователните неравенства, юли 2021г.

60 Омбудсман на РБ. Децата и Covid – 19. Въздействие на кризата върху правата и интересите на децата в република България. Специален доклад Омбудсман на Република България, м. май 2021г.

61 EU Agency for Fundamental Rights. "Coronavirus pandemic in the EU – impact on Roma and Travellers.", стр. 12-13.

62 Eurostat. Children with unmet needs for medical examination or treatment by income group, household composition and degree of urbanization. 2017.

63 През 2019 г. преките плащания за здравеопазване са 37,8% от текущите разходи за здравеопазване в сравнение с 15.4% средна стойност за ЕС. Виж OECD. State of Health in the EU. Bulgaria. Country Profile. 2021

изделия при средно равнище от 35% за ЕС.⁶⁴ **За децата с увреждания, достъпът до здравни услуги изисква допълнителни разходи на семейството**, поради ограничените средства, които се покриват от държавния бюджет за диспансерно лечение, изследвания и консумативи. Структурни проблеми като неравномерно териториално разпределение на услугите и специалистите затрудняват достъпа на деца от малки населени места. Съществуват **повишени здравни рискове както за майките, така и за новородените от уязвими групи, особено сред ромските жени, значителна част от които не са здравноосигурени** и поради това имат ограничен достъп до здравни услуги.⁶⁵

Децата със забавяне в развитието или увреждания, особено във възрастовата група 0-3 г., са в риск да не бъдат своевременно насочени към специалисти за консултиране и техните диагнози да бъдат забавени, поради **сериозни проблеми във функционирането на системата за превенция и ранно диагностициране на увреждания**.⁶⁶ При децата в алтернативна грижа има повишен риск достъпът до здравни услуги да бъде ограничен поради недостатъчно средства, осигурени от финансовия стандарт за ЦНСТ.⁶⁷ Липсата на взаимодействие между здравните специалисти и други специалисти, работещи с деца в ранна възраст, е пречка за навременно и цялостно адресиране на проблемите, особено при деца от уязвими групи.⁶⁸ Този проблем се задълбочава и поради факта, че наличните данни в отделните сектори не са систематизирани и в много случаи не са достъпни за институции от други сектори.⁶⁹

Няколко изследвания разкриват негативния ефект от ограничителните мерки по време на COVID-19 пандемията върху **психичното здраве на децата**. По данни на Омбудсмана⁷⁰, дистанционното обучение увеличава стреса сред децата и предизвиква проблеми в емоционалното им състояние. Липсата на подкрепящи услуги се отразява негативно върху психичното състояние на децата с увреждания. Сред децата в резидентни услуги и институции се наблюдават повишени нива на гняв и тревога.⁷¹

➤ **Достъп до здравословно хранене**

По отношение на основните индикатори за здравословно хранене и резултати от храненето при децата, България сериозно изостава от други европейски страни. Децата, родени с поднормено тегло към 2018 г. са 9.2% при средна стойност за ЕС-27 – 6.6%⁷²; към 2016 г., 61.7% от децата под 18 г. са с наднормено тегло, над 3 процентни пункта по-висок от средната стойност за държавите от европейския регион на СЗО.⁷³ **В бедните домакинства преобладава недохранването и използването на нискокачествени хранителни продукти**⁷⁴; 52.3% от ромските деца не могат да получат ястие с месо, пиле или риба през ден по финансови причини в сравнение с 9.7% от децата

64 Работен документ на службите на Комисията. Доклад за България за 2020. Европейски семестър 2020 г.: оценка на напредъка в структурните реформи, предотвратяването и коригирането на макроикономическите дисбаланси и резултати от задълбочените прегледи в съответствие с Регламент (ЕС) № 1176/2011г., стр. 54-55, достъпен на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020SC0501&from=EN>

65 Според данни на Агенцията на ЕС за основните човешки права, България е страната с най-висок дял ромско население без здравно осигуряване -- 59% от жените и 57% от мъжете. EU Agency for Fundamental Rights. Analysis of FRA Roma survey results by gender (2013), <https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/193477/20130917ATT71422EN-original.pdf>.

66 УНИЦЕФ България. Ситуационен анализ на услугите за малки деца със затруднения в развитието и с увреждания в България. 2019г., <https://www.unicef.org/bulgaria/media/7036/file/BGR-sit-an-cwd-in-bulgaria.pdf>

67 Непубликуван анализ на Постоянната експертна работна група по деинституционализация към ДАЗД, изготвен през 2018 г. и представен на Междуведомствената работна група за управление процеса на деинституционализация.

68 Виж Фондация „За Нашите Деца“. Ранното детско развитие в България. Изследване на системите, подкрепящи ранното детско развитие, взаимовръзките и взаимодействието между тях и с родителите. Виж също, УНИЦЕФ България. Анализ на системата за закрила на детето в България.2018.

69 Интервюта с експерти, юни 2021г.

70 Омбудсман на Република България. Децата и COVID-19. Въздействието на кризата върху правата и интересите на децата, стр. 13, 33.

71 Омбудсман на Република България. Доклад от оценка на въздействието на мерките срещу разпространението на Covid19 върху правата на уязвимите групи деца в България, стр. 21.

72 OECD. Health at a Glance: Europe 2020 : State of Health in the EU Cycle, <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/8960f330-en/index.html?itemId=/content/component/8960f330-en>

73 World Health Organization. European Health Information Gateway. Overweight, https://gateway.euro.who.int/en/indicators/h2020_6-overweight/visualizations/#id=17077&tab=table

74 УНИЦЕФ. Положението на децата по света. Децата, храната и храненето. 2019, <https://www.unicef.org/bulgaria/documents/положението-на-децата-по-света-децата-храната-и-хранене>

от българската етническа група.⁷⁵ Поради **липсата на специализирани национални програми за здравословно хранене извън детските заведения и училище**, децата от уязвими групи, особено във възрастовата група 0-3 г., са в по-неблагоприятно положение, защото голяма част от тях не посещават детска ясла или детска градина. Липсва цялостна рамка на политиките за насърчаване на здравословното хранене, която да отчете и затрудненията пред семействата, живеещи в риск от бедност и социално изключване.

➤ **Достъп до подходящо жилище**

През 2020 г., **децата под 18 г. от бедни домакинства** живеят много по-често в пренаселени жилища в сравнение с деца от небедни домакинства⁷⁶; почти половината от бедните домакинства със зависими деца не могат да си позволят адекватно отопление⁷⁷; три пъти повече деца от бедни домакинства, в сравнение с деца от небедни домакинства, живеят в жилище, в което има течаш покрив или влага⁷⁸. Съществуват **сериозни неравенства в достъпа до подходящо жилище между ромите и останалото население в България**, както по отношение на базови условия на живот, така и по отношение на сигурността на жилищата, голяма част от които са извън устройствените планове на населените места или нямат необходимите по закон документи.⁷⁹ Липсват данни за жилищните условия на децата с увреждания. Основните бариери за всички уязвими групи са високите нива на бедност на населението и **високите цени на жилищата спрямо доходите на населението**. В същото време, **публичните разходи за жилищна подкрепа на хората от уязвими групи остават най-ниски в рамките на ЕС** – общо 540 000 лева за 2019⁸⁰, което е 0% от общите разходи за социална защита.⁸¹ Общите разходи за жилищна подкрепа и подкрепа за социално включване в България през 2019 г. са 0.2% от БВП, в сравнение с 1% средно за ЕС през тази година.⁸² Липсва и цялостна жилищна политика за семейства със зависими деца.

75 НСИ: https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/SILC2019_ARTRFBK.pdf

76 Eurostat: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_LVHO05A__custom_1175295/default/table?lang=en

77 Eurostat. Inability to keep home adequately warm, 2020, EU SILC survey ilc_mdcs01.

78 Eurostat. Total population living in a dwelling with a leaking roof, damp walls, floors or foundation, or rot in window frames or floor, EU SILC survey, ilc_mdho01.

79 European Union Agency for Fundamental Rights. Второ проучване на положението на малцинствата и дискриминацията в Европейския съюз. Роми – избрани резултати. 2016

80 Eurostat. SSPROS main expenditure types – housing, SPR_EXP_SUM, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/SPR_EXP_SUM__custom_2059871/default/table?lang=en

81 НСИ. Разходи за социална защита 2019, <https://www.nsi.bg/bg/content/4078/разходи-за-социална-защита>

82 Eurostat. Expenditure on social protection benefits by function, 2019, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Expenditure_on_social_protection_benefits_by_function,_2019.png

3. Национални политики за намаляване на детската бедност и социално изключване в областите на Европейската гаранция за децата

Към 2021 г. в България няма актуална Национална стратегия за детето, която определя държавната политика в тази сфера, в противоречие на изискването на Закона за закрила на детето.⁸³ Законодателната рамка, отнасяща се до **социалното подпомагане** не създава благоприятна среда за преодоляване на бедността поради неадекватното покритие на гарантирания минимален доход⁸⁴ и ниските разходи за социална защита. Въпреки увеличението с около 15% на дела на разходите за социална защита от БВП през 2020 г. в сравнение с 2019г., този дял остава с около 8 процентни пункта по-нисък от средното ниво за ЕС-27 през 2019 г.⁸⁵ Ключови мерки за борба с бедността и социалното изключване са заложи в нормативната рамка за **социална подкрепа чрез социални услуги**.

Националната стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2030 е основният документ, в който са заложи цели, мерки и дейности за намаляване на детската бедност. Дейностите се основават на интегриран подход в съответствие с правата на детето. Включването на подробен анализ на факторите за детската бедност, актуализирането на мерките, системен мониторинг на тези мерки спрямо целеви стойности, национална база данни и създаване на заложи иновативен координационен механизъм за преодоляване на бедността и цялостна рамка от индикатори би допринесло за по-доброто изпълнение на Стратегията и за създаването на благоприятна среда за осъществяване на националните политики в тази сфера. Мерки за подкрепа на заетостта на родители се предвиждат в **Стратегията по заетостта 2021-2030**, като насърчаване на работодателите да наемат безработни родители с деца, обучение за осъвременяване на знанията и уменията на родители след отпуск за отглеждане на деца и др.

АКЦЕНТИ НА СЕКТОРНИТЕ ПОЛИТИКИ

➤ *Политики за ОГРДВ*

Стратегическата рамка⁸⁶ поставя акцент върху ранното детско развитие и приобщаващите услуги за ОГРДВ, които са идентифицирани като инструмент за ограничаване на предаването на бедността между поколенията. Предвиденото въвеждане на общи стандарти за ранно детско развитие, както за детските ясли в системата на здравеопазването, така и за детските градини в системата на образованието, цели преодоляване на слабостите, произтичащи от нормативното разделение в системата между МОН и МЗ. Липсват, обаче, индикатори за измерване на качеството на приобщаващото образование; както и индикатори за резултатите от мерките за включване на уязвими групи деца в услуги за ОГРДВ.

➤ *Училищно образование*

Стратегическата и нормативната рамка⁸⁷ дава възможност за създаването и прилагането на политики за достъп до качествено образование за децата в риск от бедност и социално изключване. Основните пропуски са свързани с липсата на мерки, насочени към някои уязвими

83 Законът за закрила на детето (ЗЗД) изисква държавната политика за закрила на детето да се формира въз основа на приета от Народното събрание Национална стратегия за детето, изградена върху принципите на ЗЗД. Виж ЗЗД, чл. 1(3).

84 Европейска комисия. Доклад за България за 2020г. Европейски семестър 2020 г.: оценка на напредъка в структурните реформи, предотвратяването и коригирането на макроикономическите дисбаланси и резултати от задълбочените прегледи в съответствие с Регламент (ЕС) № 1176/2011

85 Eurostat. Social Protection Expenditure early estimates 2020, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20211116-1>, виж също Eurostat. Expenditure on social protection benefits, 2019, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Social_protection_statistics_-_social_benefits&stable=1

86 Основните документи са Законът за предучилищното и училищното образование и Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България 2021-2030.

87 Основните документи са Законът за предучилищното и училищното образование и Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България 2021-2030.

групи деца, които са дефинирани от ЕГД; липсата на индикатори за измерване на резултатите от политиките за децата, живеещи в бедност; и мерки за квалификация на професионалисти, работещи с деца от уязвими групи в рамките на образователната система (напр. ресурсни учители).

➤ **Здравеопазване**

Нормативната рамка за здравното осигуряване⁸⁸ не осигурява защита от допълнителна финансова тежест за посрещане на медицински нужди на деца в риск от бедност или социално изключване. Стратегическите документи⁸⁹ до 2030 г. в тази сфера отчитат уязвимостта на децата от малцинствените групи, от семейства на продължително и трайно безработни, с тежки психически и физически увреждания, но не съдържат нито анализ на актуалните проблеми, с които се сблъскват тези деца, нито измерими цели, спрямо които да се проследяват резултатите от предвидените мерки. Показатели за психичното здраве на децата не са анализирани в стратегическите документи, но има предвидени мерки за подобряване качеството на детско-юношеската психиатрия.

➤ **Здравословно хранене**

Липсва цялостна стратегическа рамка за здравословно хранене и политики, целящи осигуряването на здравословно хранене за децата в уязвима ситуация. Мерките, насочени към храненето на децата, живеещи в бедност, се ограничават предимно до осигуряването на храна в рамките на детските заведения и училище, което обаче не успява да обхване всички деца, както и да адресира здравословното хранене, особено в ранна детска възраст.

➤ **Подходящо жилище**

Към 2021 г. не са създадени адекватни жилищни политики, както и няма яснота по отношение на плановете за създаването на такива. Липсва както законодателство, така и стратегическа рамка и механизми, които да гарантират достъп до адекватни жилищни условия на хора и семейства от уязвими групи. В този контекст, перспективата за създаването на нормативна и стратегическа рамка, която да гарантира адекватни жилищни условия за децата, живеещи в бедност, изглежда изключително далечна и са необходими спешни мерки.

88 Според Закона за здравното осигуряване, децата до 18г. са здравно осигурени за сметка на националния бюджет.

89 Тези документи включват Проект на Национална здравна стратегия 2021-2030 (към края на 2021г.); Национална програма за подобряване на майчиното и детското здравеопазване 2021-2030 и Национална стратегия за психичното здраве на гражданите 2021-2030г.

4. Ключови препоръки

Многоизмерният характер на детската бедност изисква приоритизиране на ключови мерки за компенсиране на неравенствата за децата, живеещи в риск от бедност и социално изключване. Необходими са стъпки към:

Осигуряване на надеждна и актуална информация за децата от уязвимите групи и техния достъп до основни услуги и комплексен анализ на данните при вземане на решения;

Премахване на финансовите и нефинансовите бариери пред достъпа на всички деца до здравни, образователни, социални и други публични услуги;

Партньорски подход на въвличане и подкрепа на родителите/ лицата, оказващи грижи,

Систематична и последователна работа за премахване на стигматизацията и дискриминационните практики.

Могат да бъдат изведени **три основни приоритета**, които да структурират целите и мерките срещу детската бедност и социално изключване:

1. **Въвеждане на цялостен подход** по отношение на планирането, прилагането и проследяването на политики, адресиращи детската бедност и социално изключване, който включва:
 - Дефиниране на детската бедност като проблем със собствена специфика, индикатори за измерване и целеви стойности за постигнати резултати.
 - Изграждане на **механизми за междусекторен обмен** на информация и сътрудничество.
 - Изработване и ресурсно обезпечаване на **стратегия за работната сила** в здравната, социалната и образователната сфера.
2. **Цялостна подкрепа на родителите на децата**, живеещи в бедност и социално изключване, която включва:
 - Повишаване на **ефективността на социалното подпомагане и социално осигуряване**
 - Внедряване на **семеино-ориентиран подход** в работата на секторните услуги (здравеопазване, образование, социална сфера)
 - Подкрепа на **заетостта на родителите**
3. **Целенасочени мерки за осигуряване на достъп на децата в нужда** до услуги в основните области на интервенция на Европейската гаранция за детето.

1.1. Подобряване на достъпа до услуги за ОГРДВ

Възможни подходи

- Приемане на национална стратегия за ранно детско развитие, включително
- стандарти за качество на приобщаващи ОГРДВ услуги за всички деца 0-7 г.;
- Гарантирано място в детска ясла и детска градина на всички деца;
- Намаляване на съотношението персонал–дете за постигането на индивидуализиране и отчитане на специфичните потребности на всяко дете;
- Развитие на компетентностите за работа с деца в ранна възраст, работа с деца с различни потребности и партниране с родителите, както на педагогическия, така и на помощния персонал, а също и на медицинските сестри в детските ясли;
- Продължаване на политиката за премахване на финансовите бариери за достъп до услуги ОГРДВ;

- Мерки за осведомяване и повишаване на чувствителността и разбирането сред родителите за важността на ОГРДВ за развитието на детето чрез работата на социалните услуги, образователните и здравните медиатори.

1.2. Подобряване на достъпа до образование и училищни дейности

Възможни подходи

- Мерки за намаляване на между-училищната сегрегация на деца в риск от бедност или социално изключване и на ромски деца;
- Мерки за преодоляване на влиянието на социално-икономическите фактори върху образователните постижения на децата;
- Мерки за осигуряване на достъпна архитектурна среда във всички училища и увеличаване броя на специалистите за подкрепа на образованието на деца със специални образователни потребности;
- Засилване на ролята на образователните медиатори (общински и в образователни институции) за повишаване на осведомеността и чувствителността сред родителите за ползите от образованието;
- Системно прилагане на мерки за противодействие на стигматизацията и отхвърлянето на уязвими групи деца и за формиране на култура на приемане на различията в училищната среда, включително обучение за работа в мултикултурна среда и мерки за нулева толерантност към език на омразата.

1.3. Подобряване на достъпа до здравни услуги

Възможни подходи

- Осигуряване на безплатен достъп на децата до профилактика, лечение, рехабилитация и абилитация, както и безплатен достъп до необходимите лекарствени средства за деца в риск от бедност и социално изключване;
- Разширяване на обхвата и броя на поетите прегледи и изследвания от Наредба 26 за достъпа на неосигурени бременни жени до редовни прегледи и провеждане на изследвания по време на бременността;
- Мерки за преодоляване на неравномерното разпределение на здравните услуги и специалисти и за достъп до здравни услуги на семействата с деца от уязвими групи от по-малки населени места;
- Повишаване капацитета на системата за превенция и ранна диагностика на уврежданията чрез прилагането на съвременни и универсални инструменти за скрининг, обучение на специалисти от извънболничната помощ, стандартни процедури за издаване на направление за ранна интервенция;
- Залагане на конкретни мерки в Националната стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2030, насочени към децата с психични проблеми;
- Преразглеждане на финансовите стандарти в резидентните услуги с цел осигуряване на адекватни ресурси за предоставянето на специализирани медицински грижи за децата в тези услуги.

1.4. Достъп до услуги, свързани с осигуряване на здравословно хранене

Възможни подходи

- Изработване и прилагане на цялостна стратегическа рамка за здравословно хранене, основана на многосекторно взаимодействие, с общи национални цели, включително за децата в нужда;

- Мерки за превенция на недохранването при уязвими групи деца чрез социално подпомагане и социални услуги на семействата.

1.5. Достъп до подходящо жилище

Възможни подходи

- Изработване, обезпечаване и прилагане на цялостна стратегическа рамка и нормативна уредба, които да гарантират достъп до жилище и адекватно жилищно подпомагане за хора в бедност и социално изключване със специален фокус върху семействата със зависими лица.
- Предприемане на мерки за превенция на бездомността сред децата и подобряване на жилищните условия, в които те живеят като част от Национална жилищна стратегия.
- Прекратяване на практиката на събаряне на незаконни постройки, които са единствено жилище, без работещ механизъм за подкрепа на социалното спокойствие и гарантирането на правата на децата от изведените семейства.

Наред с това, по отношение на достъпа до основни услуги е препоръчително провеждането на периодични проучвания сред семействата, живеещи в риск от бедност и социално изключване, за достъпа им до информация и услуги в основните области на ЕГД, с особен фокус върху мнението и преживяванията на самите деца от групите в повишен риск. Резултатите от тези проучвания да бъдат анализирани и ползвани за управленски решения в прилагането на политиките за намаляване на риска от бедност и социално изключване.

unicef | за всяко дете